

POSTANOWIENIE

Dnia 27 lutego 2025 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Romualda Spyt

w sprawie z odwołania S.P.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w Rybniku
o prawo do ekwiwalentu pieniężnego z tytułu prawa do bezpłatnego węgla,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 27 lutego 2025 r.,
skargi ubezpieczonej o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego
wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach
z dnia 7 lipca 2022 r., sygn. akt III AUa 2733/20,

1. odrzuca skargę,

**2. oddala wniosek pełnomocnika organu rentowego
o zasądzenie kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu
przed Sądem Najwyższym.**

[az]

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 6 sierpnia 2020 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Rybniku odmówił S. Z. prawa do ekwiwalentu pieniężnego za deputat węglowy.

Sąd Okręgowy w Rybniku, wyrokiem z dnia 7 października 2020 r., oddalił odwołanie ubezpieczonej od powyższej decyzji.

Sąd Apelacyjny w Katowicach, wyrokiem z dnia 7 lipca 2022 r., oddalił apelację ubezpieczonej od wyroku Sądu Okręgowego.

W sprawie ustalono, że ubezpieczona była zatrudniona w Ś. w K. od 1 września 1974 r. do 31 grudnia 2012 r. Do końca zatrudnienia w tym zakładzie przysługiwał jej oraz był wypłacany ekwiwalent za węgiel w pełnej wysokości. Następnie od 1 stycznia 2013 r. do 24 lipca 2020 r. była zatrudniona w K. Sp. z o.o. jako kierownik pociągu. W okresie tego zatrudnienia nie pobierała deputatu węglowego.

W dniu 9 grudnia 2019 r. organ rentowy przyznał ubezpieczonej prawo do emerytury od 25 października 2019 r. w formie zaliczkowej i zawiesił wypłatę świadczenia z uwagi na kontynuowanie zatrudnienia.

W dniu 24 lipca 2020 r. ubezpieczona złożyła wniosek o ponowne ustalenie wysokości emerytury wraz z ekwiwalentem pieniężnym z tytułu prawa do bezpłatnego węgla, po rozpoznaniu którego organ rentowy wydał zaskarżoną decyzję.

Sąd Apelacyjny podkreślił, że, zgodnie z art. 74 ust. 1 z dnia 8 września 2000 r. o komercjalizacji i restrukturyzacji przedsiębiorstwa państwowego „P.” (jednolity tekst: Dz.U z 2024 r., poz. 561), byłemu pracownikowi kolejowemu pobierającemu emeryturę lub rentę z tytułu niezdolności do pracy, przyznaną na podstawie przepisów o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników kolejowych i ich rodzin lub przepisów ustawy z dnia 12 czerwca 1975 r. o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych albo przepisów ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, a także członkom rodziny tego pracownika pobierającym po nim rentę rodzinną przyznaną na podstawie wymienionych przepisów, przysługuje prawo do deputatu węglowego w ilości 1800 kg węgla kamiennego rocznie, w formie ekwiwalentu pieniężnego. Po myśli natomiast ust. 4 tego samego przepisu, prawo do deputatu węglowego nie przysługuje jednak emerytowi lub renciście, jeżeli nie przysługiwało mu w okresie zatrudnienia, z tytułu którego powstało prawo do emerytury lub renty.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, przedmiotowy ekwiwalent stanowi świadczenie wywodzące się ze stosunku pracy na kolei, co oznacza, że przysługuje byłym pracownikom kolejowym, którzy uzyskali świadczenie emerytalne lub rentowe na podstawie zatrudnienia kolejowego i już w trakcie zatrudnienia przysługiwało im prawo do deputatu węglowego (por. m.in. wyrok Sądu

Apelacyjnego w Lublinie z dnia 10 lutego 2021 r., III AUa 963/20, LEX nr 3157535 oraz z dnia 20 maja 2021 r., III AUa 265/21, LEX nr 3189039). Organ rentowy na wniosek ubezpieczonej z dnia 25 października 2019 r., decyzją z dnia 9 grudnia 2019 r., przyznał jej zaliczkę na poczet przysługującej emerytury od 23 listopada 2019 r., tj. od osiągnięcia wieku emerytalnego, o którym mowa w art. 24 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tekst jednolity: Dz.U. z 2024 r., poz. 1251). Ta też wyłącznie okoliczność, zdaniem Sądu Apelacyjnego, wyklucza skarżącą z kręgu podmiotów uprawnionych do objętego sporem ekwiwalentu, albowiem z punktu widzenia powołanego wyżej art. 24 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, jej zatrudnienie na kolei, choć nie pozbawia S. Z. przymiotu byłego pracownika kolei, pozostaje bez żadnego znaczenia dla nabycia przez nią prawa do emerytury, które powyższa regulacja wiąże wyłącznie z uzyskaniem przez kobietę wieku 60 lat. Emerytura, o której mowa w art. 24 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, nie jest emeryturą „powstałą” z tytułu jakiegokolwiek zatrudnienia (w tym dającego prawo do deputatu węglowego), ale przysługującą w związku z osiągnięciem określonego wieku emerytalnego (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 6 grudnia 2022 r., III UZP 7/22).

S. Z. wniosła:

- o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 7 lipca 2022 r., III AUa 2733/20;

- „o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do Sądowi Apelacyjnemu w Katowicach do ponownego rozpoznania” oraz o:

- przyjęcie niniejszej skargi do rozpoznania przez Sąd Najwyższy;

- dopuszczenie i przeprowadzenie przez Sąd następujących dowodów:

1. z wyroku Sądu Okręgowego w Rybniku z dnia 7 października 2020 r., IV U 909/20, z uzasadnieniem - na okoliczność ustalenia jego treści, w szczególności na okoliczność naruszenia art. 74 ust. 1 ustawy o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji państwowego „P.”, „naruszenia przez Sąd prawa materialnego prowadzącego do szkody po stronie skarżącej”;

2. z wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 7 lipca 2022 r., III AUa 2722/20, z uzasadnieniem - na okoliczność ustalenia jego treści, w szczególności na okoliczność naruszenia art. 74 ust. 1 ustawy o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji państwowego „P.”;

3. z decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Rybniku z dnia 6 sierpnia 2020 r., znak [...];

4. z wyroku Sądu Okręgowego w Rybniku z dnia 11 grudnia 2023 r. w sprawie P. A. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w Rybniku o ekwiwalent pieniężny z tytułu prawa do bezpłatnego węgla z uzasadnieniem, na okoliczność ustalenia jego treści, „w szczególności na uwzględnienie prawa do ekwiwalentu przez ten skład Sądu, który odmówił tego uprawnienia skarżącej”;

5. z decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Rybniku z dnia 19 kwietnia 2023 r., znak: [...], dotyczącej P. A., na okoliczność ustalenia jej treści;

6. z wyroku Sądu Okręgowego w Rybniku z dnia 17 września 2020 r., IV U 278/20, z uzasadnieniem, - na okoliczność ustalenia jego treści, „w szczególności właściwej wykładni dokonywanej przez Sąd Okręgowy (...) oraz faktu przyznawania decyzji o ekwiwalencie za deputat węglowy innym odwołującym posiadającym sytuację emerytalno-zawodową tożsamą ze skarżącą”;

7. z wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 20 lipca 2022 r., III AUA 2624/22, z uzasadnieniem - na okoliczność ustalenia jego treści, „w szczególności na okoliczność właściwej wykładni dokonywanej przez Sąd Apelacyjny w Katowicach oraz faktu przyznawania decyzji o ekwiwalencie za deputat węglowy innym odwołującym posiadającym sytuację emerytalno-zawodową tożsamą ze skarżącą”;

8. z decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Rybniku z dnia 25 listopada 2019 r., znak: [...] wraz z uzasadnieniem zawartej w aktach

postępowania zawisłego przez Sądem Okręgowym w Rybniku, sygn. akt IV U 278/20 - na okoliczność ustalenia jej treści;

9. z odpisu wyroku Sądu Okręgowego w Rybniku z dnia 17 września 2020 r., IV U 278/20 wraz z uzasadnieniem - celem ustalenia jego treści;

10. z wydruku wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 20 lipca 2022 r., III AUa 2624/20 wraz z uzasadnieniem z Portalu Sądu Apelacyjnego w Katowicach - na okoliczność ustalenia jego treści;

11. z całości dokumentacji zawartej w aktach postępowania zakończonego decyzją Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Rybniku z dnia 6 sierpnia 2020 r., znak [...] - na okoliczność posiadania przez skarżącą przymiotu „byłego pracownika kolejowego” w myśl art. 74 ust. 1 ustawy o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego „P.”, uwzględnienia okresu, w którym skarżąca pobierała deputat węglowy, w podstawie do wyliczenia świadczenia emerytalnego;

12. z całości dokumentacji zawartej w aktach postępowania zakończonego decyzją Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Rybniku z dnia 19 kwietnia 2023 r., znak [...], dotyczącego P. A. - na okoliczność uwzględnienia prawa do ekwiwalentu za deputat węglowy przez skład Sądu, który odmówił przedmiotowego świadczenia skarżącej, na podstawie tożsamyh podstaw faktycznych;

13. z całości dokumentacji zawartej w aktach postępowania zakończonego decyzją Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Rybniku z dnia 25 listopada 2019 r., znak [...], na okoliczność uwzględnienia prawa do ekwiwalentu za deputat węglowy przez Sąd Okręgowy w Rybniku i Sąd Apelacyjny w Katowicach na podstawie tożsamyh podstaw, które prowadziły do nieuwzględnienia odwołania w przypadku skarżącej.

Skarżąca wniosła o zasądzenie od Skarbu Państwa - Sądu Apelacyjnego w Katowicach na swoją rzecz kosztów postępowania wywołanych wniesieniem skargi, w tym kosztów zastępstwa procesowego w wysokości trzykrotności stawki.

W podstawach skargi wskazano na naruszenie prawa materialnego, tj. art. 74 ust. 1 ustawy o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego „P.” przez:

- jego niezastosowanie i uznanie, że skarżącej nie przysługuje prawo do ekwiwalentu za deputat węglowy w sytuacji, gdy z zebranego w sprawie materiału dowodowego jasno wynika, że skarżącej przysługiwał ekwiwalent za deputat węglowy ze względu na zatrudnienie w przedsiębiorstwie państwowym „P.” oraz przyjęcie tego okresu do podstawy ustalenia emerytury;

- niewłaściwą wykładnię oraz jego niewłaściwe zastosowanie i uznanie, że skarżącej nie przysługuje prawo do ekwiwalentu za deputat węglowy, ponieważ bezpośrednio przed uzyskaniem prawa do świadczeń emerytalnych nie pobierała ekwiwalentu węglowego w sytuacji, gdy okoliczność bezpośredniego pobierania deputatu lub ekwiwalentu za deputat węglowy nie ma znaczenia dla przyznania przedmiotowego świadczenia, a znaczenie ma pobieranie go w okresie, który jest wliczany do podstawy wyliczenia świadczenia emerytalnego, co potwierdził Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 18 lipca 2023 r., III UZP 1/23.

Skarżąca stwierdziła, że zaskarżony wyrok jest niezgodny z:

1. art. 74 ust. 1 ustawy o komercjalizacji i restrukturyzacji przedsiębiorstwa państwowego „P.”,
2. art. 74 ust. 4 ustawy o komercjalizacji i restrukturyzacji przedsiębiorstwa państwowego „P.” – z powodów wyżej wskazanych.

Skarżąca podniosła, że:

- skutek wydania zaskarżonego wyroku poniosła szkodę w postaci „braku uzyskania (...) środków w postaci wypłaty ekwiwalentu pieniężnego za deputat węglowy”,

- „wzruszenie zaskarżonego wyroku na podstawie w drodze innych środków prawnych przysługujących stronie jak i organom uprawnionych na podstawie KPC nie było i nie jest możliwe, ze względu na brak podstaw występujących w dacie wydania orzeczenia do złożenia skargi kasacyjnej, jak

również późniejszy upływ terminu do jej złożenia oraz brak podstaw do złożenia skargi o wznowienie postępowania”.

Na wezwanie Sądu Apelacyjnego pełnomocnik skarżącej oznaczył wartość przedmiotu zaskarżenia na kwotę 12 230 zł.

Organ rentowy, w odpowiedzi na skargę wniósł o jej oddalenie jako bezzasadnej i zasądzenie kosztów zastępstwa procesowego zgodnie z normami przypisanymi.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia jest środkiem prawnym mającym, przez zakwestionowanie zgodności z prawem orzeczenia, przesądzić jedną z przesłanek deliktowej odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa. Stanowi ona nadzwyczajny, sformalizowany środek procesowy, zatem przepisy ją regulujące powinny być wykładane ściśle (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 22 maja 2024 r., III PUNP 4/23, LEX nr 3716513; z dnia 11 lipca 2023 r., I CNP 206/22, LEX nr 3586078).

Zgodnie z art. 424⁵ § 1 k.p.c., skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia powinna zawierać; 1) oznaczenie orzeczenia, od którego została wniesiona, 2) przytoczenie jej podstaw i ich uzasadnienia, 3) wskazanie przepisu prawa, z którym zaskarżone orzeczenie jest niezgodne, 4) uprawdopodobnienie wyrządzenia szkody, spowodowanej przez wydanie orzeczenia, którego skarga dotyczy, 5) wykazanie, że wzruszenie zaskarżonego orzeczenia w drodze innych środków prawnych nie było i nie jest możliwe, 6) wniosek o stwierdzenie niezgodności orzeczenia z prawem.

Wymienione wymagania skargi mają charakter konstrukcyjny i powinny być spełnione kumulatywnie. To oznacza, że skarga niespełniająca któregokolwiek z nich jest dotknięta tzw. brakiem istotnym, nienaprawialnym w trybie właściwym dla usuwania braków i podlega odrzuceniu bez wzywania do ich usunięcia. Każde z wymagań przewidzianych w art. 424⁵ § 1 k.p.c. ma charakter samoistny, powinno być zatem spełnione niezależnie od innych wymagań (postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 20 lipca 2005 r., IV CNP 1/05, LEX nr 1109453 oraz z dnia 18 stycznia 2006 r., III CNP 21/05, LEX nr 1107125).

Sformułowany w skardze wniosek o uchylenie zaskarżonego orzeczenia i przekazanie sprawy do ponownego rozstrzygnięcia Sądowi drugiej instancji nie odpowiada jej konstrukcyjnym wymaganiom, wykraczając poza istotę wniesionego nadzwyczajnego środka zaskarżenia, a nawet świadczy o nerozeznaniu lub nierozumieniu istoty tego nadzwyczajnego środka zaskarżenia (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 13 czerwca 2017 r., III CNP 37/16, LEX nr 3183290; z dnia 17 czerwca 2015 r., III CNP 3/15, LEX nr 3183288; z dnia 10 marca 2009 r., III CNP 8/09, LEX nr 1375403). Sąd Najwyższy miał jednak na uwadze, że skarżąca wniosła również o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 7 lipca 2022 r., III AUa 2733/20, a więc spełniła przesłankę wskazaną w art. 424⁵ § 1 pkt 6 k.p.c.

Natomiast wniesiona skarga jest dotknięta inną wadą skutkującą jej odrzuceniem na podstawie art. 424⁸ § 2 k.p.c. (skarga podlega także odrzuceniu, jeżeli zmiana zaskarżonego wyroku w drodze innych środków prawnych przysługujących stronie na podstawie kodeksu była lub jest możliwa).

Skoro wartość przedmiotu zaskarżenia, jak wskazał pełnomocnik skarżącej, wynosi 12 230 zł, to skarżącej przysługiwała skarga kasacyjna – w myśl art. 398² § 1 zdanie pierwsze k.p.c., zgodnie z którym skarga kasacyjna jest niedopuszczalna w sprawach o prawa majątkowe, w których wartość przedmiotu zaskarżenia jest niższa niż pięćdziesiąt tysięcy złotych, a w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych - niższa niż dziesięć tysięcy złotych.

Skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia stanowi środek szczególnego rodzaju, gdyż przez jej wniesienie i uwzględnienie strona nie uzyskuje zmiany orzeczenia czy choćby jego wyeliminowania z obrotu prawnego, lecz jedynie prejudykat, który pozwoli jej realizować odpowiedzialność odszkodowawczą, jeżeli przez wydanie orzeczenia poniosła szkodę, a orzeczenie okazało się bezprawne. Z tej przyczyny skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia nie można traktować jak alternatywy dla apelacji, skargi o wznowienie postępowania czy choćby skargi kasacyjnej, a od dnia 3 kwietnia 2018 r. - skargi nadzwyczajnej. (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 czerwca 2019 r., V CNP 1/19, LEX nr 2692664).

Ubocznie wskazać należy, że w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 18 lipca 2023 r., III UZP 1/23 (LEX nr 3581847) przedstawiono wykładnię art. 74 ust. 1 ustawy o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego "P." zgodną ze stanowiskiem przedstawionym przez Sąd Apelacyjny, co przy niekwestionowanym przez skarżącą przebiegu drogi zawodowej oraz podstawy prawnej decyzji z dnia 9 grudnia 2019 r., przyznającej emeryturę od 23 listopada 2019 r., tj. od osiągnięcia wieku emerytalnego, na podstawie art. 24 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, oznacza, że nie byłoby podstaw do uwzględnienia skargi (do wydania orzeczenia stwierdzającego, że wyrok Sądu Apelacyjnego jest niezgodny z wskazanymi w niej przepisami prawa materialnego).

Sąd Najwyższy w powyższej uchwale wyjaśnił, że w myśl art. 74 ust. 1 ustawy o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego "P.", byłemu pracownikowi kolejowemu pobierającemu emeryturę lub rentę z tytułu niezdolności do pracy, przyznaną na podstawie przepisów o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników kolejowych i ich rodzin lub przepisów ustawy z dnia 12 czerwca 1975 r. o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych albo przepisów ustawy emerytalnej, a także członkom rodziny tego pracownika pobierającym po nim rentę rodzinną przyznaną na podstawie wymienionych przepisów, przysługuje prawo do deputatu węglowego w ilości 1800 kg węgla kamiennego rocznie, w formie ekwiwalentu pieniężnego. Zgodnie z art. 74 ust. 4 powołanej ustawy, prawo do deputatu węglowego nie przysługuje jednak emerytowi lub renciście, jeżeli nie przysługiwało mu w okresie zatrudnienia, z tytułu którego powstało prawo do emerytury lub renty.

Sąd Najwyższy w powołanej wyżej uchwale wyjaśnił, że łączne odczytanie art. 74 ust. 1 i art. 74 ust. 4 ustawy o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego „P.” musi prowadzić do wniosku, że pierwszy z nich określa pozytywne przesłanki nabycia prawa do deputatu węglowego w formie ekwiwalentu pieniężnego, którymi są bycie byłym pracownikiem kolejowym i równoczesne pobieranie emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy przyznanych na podstawie wymienionych tam przepisów (a nadto bycie członkiem rodziny takiego byłego pracownika uprawnionym do renty rodzinnej), drugi zaś

przesłankę negatywną, wykluczającą prawo do wymienionego świadczenia, którą jest nieprzysługiwanie prawa do deputatu w okresie zatrudnienia, z tytułu którego powstało prawo do emerytury lub renty. Interpretacja zwrotu „w okresie zatrudnienia, z tytułu którego powstało prawo do emerytury lub renty” z użyciem reguł gramatycznych *prima facie* daje - zdaniem Sądu Najwyższego - podstawę do przyjęcia, że zwrot ów oznacza powiązanie uprawnień do deputatu węglowego w formie ekwiwalentu pieniężnego z posiadaniem prawa do świadczenia emerytalno-rentowego (opartego na przepisach ustaw wymienionych w art. 74 ust. 1), ale tylko takiego, którego źródłem (przesłanką nabycia) jest zatrudnienie w podmiocie wypłacającym swoim pracownikom ów ekwiwalent, to jest na kolei, gdyż tylko tam (a nadto w zakładach objętych przepisami rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 30 grudnia 1981 r. w sprawie szczególnych przywilejów dla pracowników górnictwa - Karta górnika, Dz.U. z 1982 r. Nr 2, poz. 13 ze zm.) był on wypłacany. Potwierdzeniem takiego kierunku wykładni musi być zwłaszcza posłużenie się przez ustawodawcę stwierdzeniem „z tytułu którego”. Chodzi więc o osoby, dla których tytułem nabycia prawa do emerytury lub renty jest zatrudnienie na kolei. Z drugiej jednak strony może być uznane za niejasne, dlaczego ustawodawca posłużył się w art. 74 ust. 1 ustawy o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego „P.” pojęciem „byłego pracownika kolejowego”, a nie pojęciem emeryta lub rencisty uprawnionego do renty z kolei bądź emerytury kolejowej lub renty kolejowej. Świadczenia te zostały wszak określone w przeszłości w dekreście z dnia 19 stycznia 1957 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników kolejowych i ich rodzin, ustawie z dnia 23 stycznia 1968 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników kolejowych i ich rodzin, a następnie w ustawie z dnia 28 kwietnia 1983 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników kolejowych i ich rodzin i nadal przysługują osobom do nich uprawnionym w okresie obowiązywania ustawy emerytalnej, na podstawie art. 180 tej ustawy, przy czym jeśli chodzi o emeryturę kolejową, to ustawa emerytalna też przewiduje ją dla ubezpieczonych urodzonych przed dniem 1 stycznia 1949 r. (art. 40 i następne ustawy) oraz dla ubezpieczonych urodzonych po dniu 31 grudnia 1949 r., a przed dniem 1 stycznia 1969 r., jeśli warunki do uzyskania tego świadczenia spełnili do dnia 31 grudnia 2008 r. (art. 50 ustawy). Kwestię tę trafnie wyjaśnił jednak Sąd

Najwyższy w uzasadnieniu uchwały z dnia 11 stycznia 2011 r., I UZP 4/10 (OSNP 2011 nr 11-12, poz. 157), stwierdzając, że podział uprawnionych na pracowników i byłych pracowników oznacza, że można być albo pracownikiem, albo byłym pracownikiem. Inaczej rzecz ujmując, nie można należeć do obu grup równocześnie. Posłużenie się przez ustawodawcę zwrotem „były pracownik” jest także uzasadnione tym, że w dniu wejścia w życie ustawy (1 stycznia 2001 r.) określenie „emeryt” oznaczało zawsze osobę będącą byłym pracownikiem, gdyż zgodnie z obowiązującym wówczas art. 103 ust. 2a ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych prawo do emerytury mogło zostać zrealizowane dopiero po rozwiązaniu stosunku pracy. Na tej podstawie można stwierdzić, że „byłym pracownikiem” pobierającym emeryturę jest tylko ten emeryt, który nie jest jednocześnie pracownikiem.

Zdaniem Sądu Najwyższego, użycie w art. 74 ust. 1 ustawy o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego „P.” zwrotu „byłemu pracownikowi kolejowemu pobierającemu emeryturę lub rentę z tytułu niezdolności do pracy” ma zatem tylko takie znaczenie, że ogranicza krąg uprawnionych wyłącznie do takich emerytów i rencistów kolejowych (osób pobierających te świadczenia), którzy nie są równocześnie pracownikami kolejowymi (nie pozostają w zatrudnieniu na kolei). Inaczej rzecz ujmując, ustawodawca wprowadził w omawianym przepisie dodatkowy warunek, którego nie przewidywały wcześniejsze regulacje dotyczące zaopatrzenia emerytalnego pracowników kolejowych. Te bowiem posługiwały się pojęciami osób pobierających z kolei renty (art. 32 ust. 1 dekretu z dnia 19 stycznia 1957 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników kolejowych i ich rodzin), osób pobierających z kolei emerytury lub renty (art. 22 ust. 1 ustawy z dnia 23 stycznia 1968 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników kolejowych i ich rodzin) i emeryta lub rencisty pobierającego kolejową emeryturę lub kolejową rentę (art. 18 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 28 kwietnia 1983 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników kolejowych i ich rodzin), a więc nie przewidywały pozbawienia uprawnień do deputatu lub jego ekwiwalentu w przypadku podjęcia zatrudnienia w okresie pobierania świadczeń emerytalno-rentowych.

Przyjętej wcześniej wykładni sformułowania „w okresie zatrudnienia, z tytułu którego powstało prawo do emerytury lub renty” nie sprzeciwia się również to, że ustawodawca w art. 74 ust. 4 ustawy o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego "P." nie nawiązał wprost do przepisów określających warunki nabycia prawa do świadczeń kolejowych, w których obok okresów zatrudnienia na kolei wymienia się także okresy równorzędne i zaliczalne do okresów zatrudnienia na kolei. Z jednej strony, ustawodawcy zapewne chodziło bowiem o zbiorcze potraktowanie wszystkich okresów zatrudnienia wymienionych w art. 43-45 ustawy emerytalnej, a wcześniej w dekrete i kolejnych ustawach o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników kolejowych, łącznie stanowiących tytuł do ubiegania się o prawo do emerytury lub renty kolejowej, zwłaszcza że art. 74 ust. 3 ustawy z dnia 8 września 2000 r. przewiduje prawo do deputatu także dla tych emerytów i rencistów, którzy pobierają emeryturę lub rentę z tytułu zatrudnienia w okresach równorzędnych z okresami zatrudnienia na kolei, oraz dla osób, którym przyznano kolejową emeryturę lub rentę w drodze wyjątku. Z drugiej zaś strony, omawiane sformułowanie stanowi przecież powtórzenie *in extenso* sformułowań użytych w powołanych wcześniej art. 32 ust. 1 dekretu z dnia 19 stycznia 1957 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników kolejowych i ich rodzin, art. 22 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 23 stycznia 1968 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników kolejowych i ich rodzin oraz art. 18 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 28 kwietnia 1983 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników kolejowych i ich rodzin, które przewidywały analogiczne świadczenia, ale jedynie dla emerytów i rencistów kolejowych. Zastosowanie reguł wykładni systemowej, funkcjonalnej oraz historycznej potwierdza zatem, że zwrot „w okresie zatrudnienia, z tytułu którego powstało prawo do emerytury lub renty” należy rozumieć w ten sposób, że chodzi w nim o emerytów i rencistów kolejowych, to jest takich, którym prawo do świadczeń emerytalno-rentowych przyznano po spełnieniu przez nich warunku legitymowania się odpowiednim okresem zatrudnienia na kolei wraz z okresami równorzędnymi i zaliczalnymi do okresu zatrudnienia na kolei. Prawo do deputatu węglowego w formie ekwiwalentu pieniężnego przysługuje więc emerytowi lub renciście tylko wówczas, gdy jego prawo do emerytury powstało z tytułu zatrudnienia, w ramach którego przysługiwało mu prawo do takiego deputatu, to jest zatrudnienia na kolei.

Dalej Sąd Najwyższy (w przytoczonej wyżej uchwale) wywiódł, że systemowym potwierdzeniem przyjętego wcześniej kierunku wykładni jest również umiejscowienie art. 74 ustawy o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego "P." w rozdziale przepisy przejściowe i końcowe, które podkreśla czasowy charakter tej regulacji powiązany z również ograniczoną czasowo możliwością ubiegania się o emeryturę kolejową. Problem ten ma zresztą szersze znaczenie. Jest bowiem związany z procesem stopniowego wygaszania dotychczasowych uprawnień emerytalnych (oraz dodatkowych przywilejów przysługujących niektórym grupom zawodowym) na rzecz jednolitego, powszechnego systemu. Proces ten jest zaś w pełni akceptowany zarówno o orzecznictwie, jak i w doktrynie prawa ubezpieczeń społecznych (por. szerzej na ten temat wyroki Trybunału Konstytucyjnego: z dnia 22 czerwca 1999 r., K 5/99, OTK ZU 1999 Nr 5, poz. 100, z dnia 4 stycznia 2000 r., K 18/99, OTK ZU 2000 Nr 1, poz. 1 oraz z dnia 12 września 2000 r., K 1/00, OTK 2000 Nr 6, poz. 185 oraz wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 16 czerwca 2011 r., III UK 217/10, LEX nr 950438 i z dnia 26 kwietnia 2016 r., I UK 151/15, LEX nr 2050671).

Odwołując się do wykładni systemowej Sąd Najwyższy podkreślił, że art. 74 ust. 1 ustawy o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego "P." jako osoby uprawnione do deputatu węglowego w formie ekwiwalentu pieniężnego wymienia jedynie byłych pracowników kolejowych pobierających emeryturę lub rentę z tytułu niezdolności do pracy, przyznaną na podstawie przepisów o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników kolejowych i ich rodzin lub przepisów „starej” ustawy wypadkowej (obowiązującej jeszcze w czasie uchwalania ustawy). Wymienia też wprawdzie osoby pobierające emeryturę lub rentę z tytułu niezdolności do pracy na podstawie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, jednakże przy wzięciu pod uwagę zastrzeżenia wynikającego z art. 74 ust. 4 dotyczącego „zatrudnienia, z tytułu którego powstało prawo do emerytury lub renty”, a nadto powołanego wcześniej art. 74 ust. 3, odwołanie do przepisów ustawy emerytalnej należy ograniczyć wyłącznie do tych, które regulują prawo do emerytury kolejowej.

Sąd Najwyższy zwrócił uwagę na funkcjonalny aspekt deputatu węglowego w formie ekwiwalentu pieniężnego, o którym mowa w art. 74 ust. 1 i 4 ustawy o

komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego "P.". Zgodnie z art. 74 ust. 5 tej ustawy świadczenie to nie ma bowiem charakteru ubezpieczeniowego i w związku z tym nie stanowi elementu emerytury lub renty, gdyż jest wprawdzie wypłacane przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych w dwóch terminach wraz z wypłatą emerytury lub renty: w marcu - za okres od 1 stycznia do 30 czerwca i we wrześniu - za okres od 1 lipca do 31 grudnia każdego roku, ale pochodzi z dotacji celowej z budżetu państwa. Ustawodawca zdecydował zatem, w ramach komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego, o przejęciu w stosunku do byłych pracowników kolejowych pobierających emeryturę lub rentę z tytułu niezdolności do pracy obowiązku wypłaty tego świadczenia, skoro nie zostało ono przewidziane (tak jak we wcześniejszych ustawach zaopatrzeniowych) w przepisach ustawy emerytalnej regulujących uprawnienia do emerytury kolejowej.

Sąd Najwyższy zauważył, że prawo do emerytury na podstawie art. 24 (i następnych) ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (w odróżnieniu od emerytury kolejowej na przykład przyznanej na podstawie art. 40 powołanej ustawy) nie „powstaje” z tytułu jakiegokolwiek zatrudnienia, w tym zatrudnienia na kolei, lecz wyłącznie po spełnieniu warunku osiągnięcia wieku emerytalnego, wynoszącego obecnie co najmniej 60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn (z zastrzeżeniem art. 46, art. 47, art. 50, art. 50a, art. 50e i art. 184). Wprawdzie ustalenie jej wysokości następuje przez uwzględnienie składek na ubezpieczenia społeczne, także tych, które zostały opłacone w okresie zatrudnienia, również zatrudnienia na kolei, oraz kapitału początkowego, w ramach którego może być wzięte pod uwagę zatrudnienie na kolei, jednakże nie oznacza to, że prawo do tego świadczenia nabywa się „z tytułu zatrudnienia”. Emerytura z art. 24 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych może być bowiem przyznana również ubezpieczonemu, który nie legitymuje się jakimkolwiek okresem zatrudnienia, gdy wykaze opłacenie składek ubezpieczeniowych z innego tytułu. Treścią ryzyka emerytalnego realizowanego na podstawie tego przepisu jest zaprzestanie pracy po osiągnięciu wieku emerytalnego. Osiągnięty przed nabyciem prawa do tej emerytury staż ubezpieczeniowy ma zaś wpływ tylko na wysokość świadczenia. O emeryturze, do

której prawo powstaje „z tytułu zatrudnienia”, można natomiast mówić jedynie w odniesieniu do świadczenia zabezpieczającego ryzyko „długotrwałego zatrudnienia pozwalającego na zejście z rynku pracy”, a świadczenie emerytalne jest w takiej sytuacji świadczeniem „wypracowanym odpowiednio długim stażem pracy” (por. D.E. Lach, Adekwatność systemu emerytalnego a ryzyko emerytalne - przyczynek do dyskusji, Ubezpieczenia społeczne. Teoria i praktyka nr 1/2018). Taką emeryturą jest na przykład emerytura kolejowa, ale także emerytura górnicza oraz emerytura w obniżonym wieku emerytalnym z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, lecz z całą pewnością nie emerytura z art. 24 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

W rezultacie Sąd Najwyższy stanął na stanowisku, że osobie, której przyznano prawo do emerytury na podstawie z art. 24 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych nie przysługuje prawo do deputatu węglowego w formie ekwiwalentu pieniężnego, o którym mowa w art. 74 ustawy o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego "P.". Skoro skarżącej przyznano prawo do emerytury na podstawie tego przepisu, to wyrok Sądu Apelacyjnego nie mógłby zostać uznany za niezgodny z prawem.

Tak więc, wbrew twierdzeniom skargi, w zacytowanej uchwale (oraz w jej uzasadnieniu) nie wyrażono stanowiska, które uzasadniałoby jej zasadność.

Z tych względów orzeczono jak w sentencji (art. 424⁸ § 2 k.p.c.).

Rozpoznając wniosek organu rentowego o zasądzenie kosztów postępowania ze skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego wyroku, należy wskazać, że z treści wniosku zgłoszonego w odpowiedzi na skargę nie wynika, aby pełnomocnik domagał się zasądzenia kosztów postępowania w przypadku odrzucenia skargi (wnióśł o oddalenie skargi). Skoro organ rentowy wniosek o zasądzenie kosztów postępowania związał jedynie z jej oddaleniem, to w sytuacji odrzucenia skargi nie ma podstawy prawnej do zasądzenia na rzecz organu rentowego kosztów postępowania wywołanego wniesieniem skargi. Należy w tym miejscu odwołać się do stanowiska judykatury, zgodnie z którym nie ma podstaw do przyznania kosztów postępowania stronie, która w odpowiedzi na skargę kasacyjną nie dostrzegła wady prowadzącej do jej odrzucenia, a wniosek o koszty związała z innymi oczekiwanymi przez siebie rozstrzygnięciami

(por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 11 stycznia 2002 r., III CKN 563/01, LEX nr 1405370; z dnia 29 marca 2011 r., IV CSK 593/10, LEX nr 785541; z dnia 17 września 2014 r., II CNP 17/14, LEX nr 1537289).

[SOP]

[a.ł.]